

۱۴۹۳۸۲۵

مدارس کارآمد

راهنمای علمی برای مدیران، مربیان و اولیاء

همدی نصیری

دکتریداکا

فریبا احمدی

سرشناسه: خیرالهی، مهدی، ۱۳۶۱ -
عنوان و نام پدید آور: مدارس کارآمد: راهنمای عملی برای مدیران، مربیان و اولیاء /
مهدی خیرالهی، لیدا کاکیا و فریبا احمدی
مشخصات نشر: تهران: آموزش برتر، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری: ۳۱۱ ص: مصور.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۵۶-۱۳-۵
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
یادداشت: نمایه.

عنوان دیگر: راهنمای عملی برای مدیران، مربیان و اولیاء.
موضوع: مدرسه‌ها -- مدیریت و سازماندهی
موضوع: School management and organization
موضوع: مدرسه‌ها -- برنامه‌های بهبود آموزش
موضوع: School improvement programs
موضوع: مدارس -- ایران -- اثربخشی
موضوع: Teacher effectiveness -- Iran
موضوع: معلمان -- اثربخشی
موضوع: Teacher effectiveness
موضوع: آموزش و پرورش -- مطالعات میان فرهنگی
موضوع: Education -- Cross-cultural studies
شناسه افزوده: کاکیا، لیدا، ۱۳۴۹-
شناسه افزوده: احمدی، فریبا، ۱۳۴۷-
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ام ۹ع ۸۰ LE
رده‌بندی دیویی: ۳۷۱/۲
شماره کتابشناسی ملی: ۴۶۲۱۰۸۷

مدارسی کارآمد

- عنوان: مدارس کارآمد: راهنمای عملی برای مدیران، مربیان و اولیاء
- مؤلفان: مهدی خیرالهی، لیدا کاکیا و فریبا احمدی
- ناشر: آموزش برتر
- ویراستار علمی: دکتر عباس معدن‌دار ارانی، عضو هیئت علمی دانشگاه لرستان
- ویراستار ادبی: دکتر لیدا کاکیا، مدرس دانشگاه
- طراح جلد: افسون کنشلو
- نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۶
- چاپ‌خانه: جباری
- شمارگان: ۱۰۰۰ جلد
- قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان
- شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۸۶۵۶ - ۱۳ - ۵
- حق چاپ محفوظ

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
سخن مولفان.....	۱۳
بخش نخست: واکاوی برآمده آموزش و پرورش کارآمد.....	۱۷
فصل اول: رقابت مدرن و مصلح خرد (نقش والدین).....	۱۹
فصل دوم: رقابت مدرن در سطح کلاس (نقش نظام‌های آموزشی).....	۳۳
بخش دوم: ابعاد و عوامل مدارس کارآمد.....	۴۱
فصل سوم: تعریف و ویژگی‌های مدارس کارآمد.....	۴۳
فصل چهارم: معلم کارآمد.....	۵۹
فصل پنجم: مدیر کارآمد.....	۶۹
فصل ششم: محیط آموزشی کارآمد.....	۸۱
فصل هفتم: فراگیر کارآمد.....	۸۹
بخش سوم: نمونه‌های عینی مدارس کارآمد.....	۱۰۱
فصل هشتم: مدارس کارآمد در کشورهای پیشرفته.....	۱۰۳
فصل نهم: مدارس کارآمد در ژاپن.....	۱۳۹
فصل دهم: مدارس کارآمد در فنلاند.....	۱۴۹

۱۶۱	فصل یازدهم: مدارس کارآمد در سنگاپور
۱۶۹	فصل دوازدهم: مدارس کارآمد در آلمان
۱۷۷	فصل سیزدهم: مدارس کارآمد در ایران
۱۹۳	بخش چهارم: معلمان کارآمد ایران
۱۹۵	فصل چهاردهم: میرزا حسن رشديه
۲۰۵	فصل پانزدهم: جبار و ثمينه باغچه بان
۲۱۷	فصل شانزدهم: توران ميرهادی
۲۲۷	فصل هفدهم: معصومه سهراب (مافی)
۲۳۵	فصل هیجدهم: شیوه های مستندسازی تجارب مدارس کارآمد
۲۴۷	پیوست
۲۴۷	الف: فعالیت های ابرق برز در مدارس کارآمد به روایت تصویر
۲۷۳	ب. منابع فارسی
۲۷۳	منابع انگلیسی
۲۹۱	ج. نمایه

پیشگفتار

در طول تاریخ آموزش و پرورش، برنامه‌ریزان، معلمان و والدین در جست‌وجوی استانداردهای جامع بر مدرسه‌ی خوب، کارآمد و اثربخش بوده‌اند. امروزه نیز دسترس آموزش کارآمد، دغدغه‌ی مشترک همه‌ی این افراد است. البته هم‌چون هر امر دیگری بشری، بسیاری از افراد علاقه‌مند و فرهیخته تلاش‌های فراوانی برای تحقق این آرمان دست‌یافتنی و دوست‌داشتنی به خرج داده‌اند که حاصل آن را می‌توان در نقاط مختلف جهان مشاهده کرد. در ایران نیز از آغاز تاسیس مدارس ابتدایی، ایجاد و گسترش مدارس کارآمد رویایی برای همه‌ی دست‌اندرکاران نظام تعلیم و تربیت بوده است. در این راه، بعضی نگاهی به گذشته‌ی تسلسلی ایران داشته و معتقد بودند که می‌توان گوهرهای گرانبهایی از تجربه، معرفت و درس‌آموزی در آن یافت که برای تحقق نظام آموزشی کارا و تربیت نسل جوان مفید باشد. عده‌ای نیز با نگاه به جوامع پیشرفته، خواهان وزیدن هوایی تازه - از طریق بهره‌گیری از تجارب ارزشمند دیگران - در فضای تعلیم و تربیت ایران بوده‌اند. در نیات خیرخواهانه هر دو گروه جای

شک و تردید وجود ندارد. اینک بیش از یک قرن از آغاز و توسعه‌ی کمی نظام آموزشی نوین در ایران گذشته و آن، اوج و حضيض‌های بسیاری را تجربه کرده است. با این وجود بر یک باور همگانی می‌توان صحه گذاشت و آن این‌که هنوز نظام آموزشی به جایگاه مطلوب و شایسته‌ی خویش نرسیده است. شاهد این مدعا آنکه یافتن مدارس کارآمد، کار چندانی آسانی نیست. اگر پدران یا مادران دانش‌آموزان در نقاط مختلف کشور از دست‌اندرکاران محلی تعلیم و تربیت بخواهند آموزش‌های کارآمد به آنان معرفی کنند، به یقین بسیاری از آنان، با شک و تردید به معرفی مدرسه‌ای خواهند پرداخت.

اگرچه برخی مدارس در بعضی زمینه‌ها کارآمدی و توانمندی فراوان از خود نشان داده‌اند یا بسیاری بران‌شکر وجود معلمانی بسیار کارآمد در جای جای این سرزمین شد، ولی دادن کارآمدی و پیشرفت، موردی و محدود بوده و شامل بسیاری از مدارس و معلمان نمی‌شود. همزمان، طلب و نیاز به دستیابی به مدارس کارآمد با اثبات ارائه‌ی مدل‌ها و نمونه‌هایی شده است که لزوماً در قلمرو نیمه‌رم راستین کارآمدی نمی‌گنجد. برای مثال، امروزه برای بسیاری از خانواده‌ها، معلمان و دانش‌آموزان کسب بالاترین نمره - به ویژه زمانی که سراگر درگیر رقابت‌های سخت تحصیلی می‌شود - به منزله‌ی شاخص یا معیار کارآمدی تلقی می‌گردد. جالب این‌که از منظر این شاخص، علم آموزش و پرورش تطبیقی نشان داده است که حتی در معروف‌ترین نظام‌های آموزشی دنیا هم، تعداد معلمان کارآمد کم است. دانش‌آموزان کره جنوبی همیشه یکی از بالاترین رتبه‌ها را در آزمون‌های بین‌المللی کسب می‌کنند، ولی همزمان ساعات بسیاری را در کلاس‌های خصوصی بعد از

مدرسه می گذرانند. آیا این حضور بدین معنی است که معلمان مدارس کره جنوبی کارآمد نیستند. قطعاً اگر ملاک کسب بالاترین نمره توسط دانش آموز باشد، باید گفت بله معلمان مدارس در کشورهایی هم چون کره جنوبی، سنگاپور، هنگ کنگ، ژاپن و تایوان نیز فاقد کارایی هستند. ولی همگان می دانند که این پاسخ مبین همه ی واقعیت نیست. در این کشورها نظام آموزش غیررسمی - مراکز و کلاس های خصوصی - که بان و نوجوانان را فقط برای امتحان و ورود به دانشگاه آماده می سازند، بر بنیان های اساسی یادگیری حاصل زحمت معلمان کارآمد مدارس است. نه از دوره ی پیش دبستانی تا سال های بالاتر با این افراد کار کرده و عاقلانه نتیجه مطالعه، کنجکاوی و سخت کوشی را در آنها ایجاد کرده اند. بر بیان دقت این اندیشه، مدارس کارآمد مراکز پرورش انسان هایی برتر در وجوه فنا گن علمی، آموزشی، اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی هستند. نگاه حاضرم بر تفکر و تجربه ی نویسندگان اثر حاضر نیز از این مشرب فکری حظ وافر می برد.

توصیف مدارس کارآمد هم چون بیان ویژگی های انسان کامل در بدو امر موضوع ساده ای به نظر می رسد، اما در مرحله ی عمل درمی یابیم که این چالشی جدی است که بسیاری حاضر به رویارویی با آن نیستند. به همین علت یافتن کتاب ها و مقالاتی که بتوانند ویژگی های یک مدرسه ی کارآمد را به وضوح و دقت علمی بیان کنند، کار دشواری است. نویسندگان اثر حاضر با همه ی توان و با عنایت به سابقه ی عاقلانه و تجربی خویش تلاش کرده اند حتی الامکان همه ی ابعاد و زوایای این موضوع را مورد بررسی قرار داده و خلأ موجود را برای عاشقان و علاقمندان تعلیم و تربیت برطرف سازند. مولف اول کتاب حاضر آقای

مهدی خیرالهی با بهره‌گیری از تفکری منظم و اندیشه‌ای نظام‌مند همراه با سرکار خانم دکتر لیدا کاکیا به عنوان پژوهشگری تیزبین و مسلح به دانش آموزش و پرورش تطبیقی با یاری گرفتن از تجربه‌ی گرانسنگ و عینی سرکار خانم فریبا احمدی - معلمی دردآشنا به زوایای تعلیم و تربیت - به خوبی توانسته‌اند در یک کار گروهی و مبتنی بر همکاری علمی، ابعاد و ویژگی‌های مدارس کارآمد را با توجه به تحولات زمانه به نمایش گذاشت. اینجانب مطالبه‌ی این کتاب را به همه‌ی برنامه‌ریزان آموزشی، مدیران، معلمان، والدین، دانشجویان و دلسوزان تعلیم و تربیت توصیه می‌نمایم.

دکتر عباس معدن‌دار آرانی

رئیس انجمن آموزش و پرورش تطبیقی ایران

سخن مولفان

دغدغه‌ی تعلیم و تربیتی کارا و وجود مدارس کارآمد برای ما که بیش از دو دهه از عمر خود را در فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی سپری نموده‌ایم، دل‌نگرانی مشترک با همه‌ی دل‌رزان تعلیم و تربیت این مرز و بوم است. مدرسه‌ی کارآمد چه مدرسه‌ای است. این پرسشی قدیمی است که هیچ‌گاه کهنه نشده و نمی‌شود. شاید بتوان گفت هر معلمی چه در اولین روز ورود به مدرسه و چه بعد از سه سال خدمت به نظام آموزشی این سؤال را همچنان در ذهن خود دارد که آیا این معلمی کارآمد هست، آیا همکاران او، کارآمد هستند و آیا آنان توانسته‌اند شاگردانی کاردان پرورش دهند. در ایران در حالی که همه‌ی دانشجویان رست‌های علوم تربیتی و دوره‌های تربیت معلم، دست‌کم با دو مفهوم تفارقات‌های فردی فراگیران و تدوین متون آموزشی به صورت نظری آشنا می‌شوند، در عمل و حین کار با دانش‌آموزان، چون الگوهای عملی این دو مقوله را در کنار خود نمی‌یابند، به‌راحتی این مفاهیم را کنار گذاشته و به آموزش به شیوه‌ی سنتی روی می‌آورند. لذا حتی مدارس وابسته به

دانشکده‌های علوم تربیتی نتوانسته‌اند الگوهایی مناسب و تجربی برای کسانی که می‌خواهند مدرسه‌ی خود را به حد مطلوب و کارآمد برسانند، فراهم سازند. در این حالت، محدود مدارس کارآمد موجود در نقاط مختلف کشور - که عمدتاً حاصل تلاش‌ها و ابتکارات فردی بعضی موسسان، مدیران و معلمان آنها می‌باشد - مورد توجه قرار گرفته و تا حدی هم چون مدل یا راهنمای عملی برای سایر مدارس عمل می‌کنند. مضافاً تأثیر این مدارس اندک است. از یک سو، بسیاری از معلمان، دست‌اندرکاران والدین از وجود این مدارس باخبر نمی‌شوند. از سوی دیگر، این مدارس هم چون شهابی درخشان ولی گذرا از آسمان تعلیم و تربیت می‌گذرند، بدین آنکه بتوانند مدت زمان زیادی نورافشانی کنند. در این حالت، وجود محدود مدارس کارآمد به پدیده‌ای رایج در فضای تعلیم و تربیت مبدل نمی‌شود.

هدف اصلی نویسندگان اثر حاضر نشان دادن بنیان‌های اصلی حاکم بر مدارس کارآمد است. بدین ترتیب، معلمان، مدیران، والدین و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت کشور باید بدان‌که دچار یأس و سرخوردگی ناشی از فقدان دسترسی عینی و ملموس به نمونه‌های عملی مدارس کارآمد شوند، می‌توانند با مطالعه‌ی کتاب زیربایندها و بنیادهای یک مدرسه‌ی کارآمد چیست و چگونه می‌توان مدارس عادی را در روندی آگاهانه و عقلانی به مدرسه‌ی کارآمد مبدل ساخت. محتوی کتاب حاضر با چهار بخش و هیجده فصل به شرح زیر تهیه و تدوین شده است:

در بخش اول تلاش شده است که نشان دهیم رقابت برای آموزش و پرورش کارآمد به پدیده‌ای جهانی در هر دو سطح خرد و کلان مبدل

شده است. این پدیده نشان می‌دهد که امروزه رقابت‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی به درون مدارس و خانه‌ها کشیده شده است. در بخش دوم و در طی پنج فصل به ویژگی‌های محیط آموزشی، مدیر، معلم و شاگرد کارآمد اشاره می‌شود. بخش سوم در طی شش فصل تجربه‌ی کشورهای پیشرفته‌ای هم‌چون ژاپن، آلمان، سنگاپور و فنلاند را برای خواننده تشریح کرده است. هم‌چنین بیش از پانزده مدرسه‌ی کارآمد معرفی شده‌اند. در بخش چهارم شرح اجمالی از زندگی معلمان کارآمد ایرانی ارائه شده است. در فصل پایانی نشان داده‌ایم که چگونه مدیران و معلمان می‌توانند خلاقیت‌ها و ابتکارهای خویش را ثبت نموده و به عنوان تجربه‌ای ارزشمند در اختیار دیگران قرار دهند. کتاب با ارائه‌ی تصاویری در مورد ثبت خلاقیت‌های فوق برنامه‌ی دانش‌آموزان در مدارس کارآمد و هم‌چنین منابع و نمایه به پایان می‌رسد.

در پایان بر خود لازم می‌دانیم از همکاران نویسندگان، مترجمان و صاحب‌نظرانی که از آثار آنها در این کتاب سود جسته‌ایم صمیمانه تشکر نماییم. هم‌چنین سپاس خود را از کوشش‌های به‌شائبه‌ی آقای دکتر عباس معدن‌دار آرانی رییس انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران به خاطر ویراستاری و نوشتن پیشگفتار کتاب اعمام می‌نماییم.